

SATA VUOTTA NANDOR MIKOLAN SYNTYMÄSTÄ

Pustan poika Pohjanmaalta - Nandor Mikola

Taiteilija Nandor Mikola syntyi Budapestissa 27. marraskuuta vuonna 1911. Isä oli litografi Ignac Mikolajcsikin ja toinen veljistä maalasi myös. Jo ala-asteen opettaja kannusti Nandoria maalaamaan ja antoi hänen pitää jopa näyttelyitä koulussa. Opettajalta Mikola oppi paljon akvarellimaalauksesta, mm. värien ja runsaan veden käytön.

Litografiaa, maalausta ja ensimmäinen akvarellinäyttely

Isänsä jalanjälkiä seuraten Nandor Mikola aloitti kuitenkin 17-vuotiaana neljä vuotta kestäneet litografiaopinnot Budapestin taideteollisessa korkeakoulussa (Magyar Iparművészeti Főiskola). Samanaikaisesti hän opiskeli maalausta Budapestin vapaassa taideakatemiassa. Opetusta hän ei kokenut mielekkääksi, sillä se oli lähinnä muotokuvien maalausta. Ensimmäiseen viralliseen akvarelli-näyttelyyn hän osallistui valmistumisvuonnaan 1932 Budapestissa. Tuossa vaiheessa valinta akvarelleilla maalaamiseen oli kuitenkin taloudellinen, sillä akvarellit olivat halvempia kuin öljyvärit. Hän sai työpaikan litografina Budapestissa, mutta energinen, rauhaton taiteilijasielu jätti työt ja muutti Wieniin jatkamaan opintojaan Graafisessa instituutissa.

Helsinkiin vuonna 1936

Vuonna 1936 Mikola saapui Helsinkiin maalaamaan Ravintola Hungarian seinämaalauksia maamiehensä Josef Miklósin kutsumana. Samana vuonna hänellä oli piirustuksia ensi kerran esillä näyttelyssä Suomessa.

Aluksi hän asettui Helsinkiin, jossa istahti taas pari vuodeksi opiskelijan penkille, tällä kertaa Helsingin Taideteollisen keskuskoulun graafiselle linjalle (vuosina 1936-37). Ei ollut helppoa unkarilaiselle nuorukaiselle asettua Suomeen vakinaisesti. Vaikka sukulaiskansoja oltiinkin, oli kieli opeteltava aivan aakkosista lähtien. Myös nimi oli vaihdettava, ei näiden suomalaisten kieli taipunut Miko Mikolajcsik Nandor Josefin lausumiseen. Vuodesta 1938 hän päätti olla Nandor Mikola.

Suomenkielen konstikkuuteen opetteleminen oli kuitenkin pientä verratuna niihin ongelmiin, mitkä syntyivät jokapäiväisen elannon hankkimisesta. Suomessa 30-luvulla ei kukaan nuori taiteilija elänyt yksinomaan myymällä maalauksiaan, varsinkaan kun oli kyseessä outo ulkomaalainen. Jotakin muuta oli keksittävä.

Onni potkaisi – työpaikka löytyi Vaasasta

Nandor Mikola sai työpaikan Vaasasta, Lassila & Tikanojalta aluksi mainospiirtäjänä ja myöhemmin mainospäällikkönä. Näin hän joutui Pohjanmaalle ja avioituikin siellä. Elämä hymyili.

Mutta hyvin pian alkoivat uhkaavat pilvet lymyillä Suomen taivaalla. Talvisota syttyi. Salli, hänen vaimonsa kuoli pian ensimmäisen lapsen, Jouko-pojan syntymän jälkeen.

Seuraavat vuodet olivat todellinen kiirastuli Nandor Mikolalle. Hän joutui jatkosodan aikana poikansa kanssa internointileirille Unkarin kansalaisena. Aika Lempäälän leirillä Uotin parantolassa vei puolitoista vuotta hänen elämästään, mutta jatkuvan epävarmuuden keskelläkin Mikola piirsi ja maalasi. Internoinnin päätyttyä hän muutti Lapualle, jossa hän asui aluksi taiteilijaystävänsä Kaarlo Lamminheimon luona.

Suomen kansalaisuus vuonna 1947

Vuonna 1947 Mikola sai Suomen kansalaisuuden, ja vihdoinkin hänellä oli taloudellinen mahdollisuus jättäytyä vapaaksi taiteilijaksi. Hän pääsi taiteilijaseuran jäseneksi, puhui suomea ja oli ahkerasti mukana yhteisnäyttelyissä ympäri maata ja sai näin suomalaisen yleisön ja ennenkaikkea ammattitoverinsa vakuuttuneeksi taiteilijuudestaan.

Ja vihdoinkin 10 vuoden jälkeen pääsi tervehtimään perhettä Budapestiin, isä tosin oli kuollut mutta lapsuuden maisemat, äiti ja veljet hoitivat ikävän pois. Unkarin matkansa jälkeen N.M. avioitui uudelleen, Ilmakokelaisen talontyttären, agronomi Tuulikki Uotilan, kanssa. Yksi suuren talon kammareista sisustettiin hänelle työhuoneeksi. Seuraavat kuusitoista vuotta hän eli Pohjanmaan lakeuksien keskellä yrittäen oppia ymmärtämään tätä vaiteliasta, totista kansaa. Siellä syntyivät hänen 3 tytärtään ja lakeuksia hän maalasi, Nándor Mikolasta tuli lopulta rakastettu ja kiitetty taiteilija, jonka tulkintoja suomalaisesta, ja varsinkin pohjalaisesta lakeusmaisemasta on pidetty tunnelmaltaan aidompina kuin monen syntyperäisen suomalaisen.

Sakari Saarikiven mukaan juuri täällä Mikolasta kehittyi kypsä taiteilija, "Ilmajoen unkarilainen", joka tulkitsi Suomen luontoa unkarilaisen temperamenttinsa koko vauhdilla ja voimalla." Tosiasiahan kuitenkin oli, että alku oli hankalaa, Mikola tunsu itsensä kyllä melkoiseksi kummajaiseksi tässä talonpoikaisilmapiirissä. Kyläläiset ihan vieroksuivat miestä, joka vaan töherteli kuvia, ja juoksenteli telineineen pelloilla kun muut miehet olivat siellä kunnon töissä ja navetoissa.

Mikola omaksui pian maalauksiinsa suomalaisen taiteen ekspressiivisen ja melankoli-

suuteen taipuvan pilvisen päivän väriasteikon. Harmaansinisten, vihreiden värien ja okran lämpimien sävyjen niukkaa asteikkoa leimasivat pitkään tummat jopa mustat ääriviivat, 60-luvulle asti.

Kukka-aiheisissa asetelmissa ja interiöörikuivissa soi sama alakuloisuus kuin maisemissa. Täytyihän hänen maalata elämänsä raskaat vuodet pois, jotta olisi tilaa kirkkaammille väreille tulla! Yleisö ja kritikutkin ovat kiinnittäneet huomiota juuri Mikolan herkkyyteen tunkeutua syvälle suomalaisen maiseman lyyrisyteen ja surumielisyyteen. Nandorin sielun syvyyksistä voi etsimättäkin löytää kyllä impulsseja ahdistukseen mm. internointi-ajoilta, jolloin tulevaisuus oli ikuinen arvoitus eikä edes huomisesta tiennyt. Asetelmien ja lakeuksien lisäksi Mikolan maalausten aihepiiri on toistuvasti liikkunut rauhallisissa joenuomissa, hiljaisissa pihapiireissä ja koivikkoatmosfääreissä, kuin myös karuissa saaristomaisemissa ja jyrkevissä Lapinmaisemissa. Hiljaiset maisemat ovat aina olleet ilman ihmisiä.

Temperamenttinen ja toimelias

Pohjanmaan unkarilaisesta maalarista ei olisi tiedetty mitään, ellei hän olisi ollut itse aktiivinen ja osallistunut näyttelyihin. Hän oli temperamenttinen ja toimelias ja hän omistautui taiteelle täysin palkein, oli vakuuttunut työnsä arvosta ja sai näin itsensä suomalaisen taidemaailman tietoisuuteen. Mikola tiesi, että taideammattissa eteneminen edellyttää taidemaailman intressien, suuntausten ja arvojen sisäistämistä ja hallintaa sekä niiden edellyttämien identiteetin luomista ja rakennustyötä. Näiden kautta hankitaan ammatillinen kelpoisuus, ja opitaan toimimaan taidekentän edellyttämien sääntöjen mukaan sekä luodaan oma asema taidemaailmassa.

Taidemaailmaan sisälle

Kuvataiteilijan taidemaailmaan sisälle pääsemisen kannalta olennaisia ja keskeisiä asioita ovat taidekoulutus, näyttelytoiminta, taidekritiikki ja nykyisin yhä lisääntyvässä määrin eri tiedotusvalineiden tuoma julkisuus. Yksityisnäyttelyiden järjestäminen ja yhteisnäyttelyihin osallistuminen, siis teosten asettaminen julkisesti esille on välttämätön edellytys kuvataiteilijan urakehitykselle. Asema ja nimi saavutetaan ennen kaikkea näyttelytoiminnan kautta. Tästä Nandor Mikola oli selvillä ja raivasi tiensä vaikeassa suomalaisessa taideilmastossa lopulta huipulle.

1960 luvulla hänellä oli yhteensä 50 osallistumista yhteisnäyttelyihin ja 15 omaa

näyttelyä, eli vuodessa 6 päivän välein hänen on pitänyt kiikuttaa töitään johonkin näyttelyyn jonnekinpäin Suomea.

Ahkeruutta ja energistä voimaa koko elämän ajan

1960-1970-luvun taitteessa Mikola palasi takaisin klassisiin aiheisiin. Hän viipyi hetken informalistien leirissä ja tuli leimatuksi Rouaultin heimolaiseksi, kokeili symbolismiakin.

Ajan mittaan tyylikategoriat ja- ismit tekivät Mikolan rauhattomaksi.

Hän irtaantui nopeasti informalisteista ja siirtyi lopullisesti 1970 alussa vesiväreihin, mikä soveltui parhaiten taiteilijan keveään otteeseen ja nopearytmiseen työskentelyyn.

Nyt Mikola tunsu olevansa vihdoon vapaa tekemään sitä, mitä hän oli aina halunnut tehdä.

Vuonna 1978 hän sanoi eräälle haastattelijalle: "En voisi kuvitel-

la tekeväni samaa öljymaalausta kuukausia". *Akvarelli mahdollisti hänen*

temperamentilleen sopivan, nopean tekotavan. Uusi vapaudentunne sai hänet

riemuissaan huudahtamaan eräässä toisessa haastattelussa, että minä maalaan

sydämellä, en päällä.

Vuosikymmenten saatossa hän oli jättänyt kaikki lait ja rajoitukset taakseen

maalauksissaan ja saavuttanut hyvin herkkävaistaisen sivellinrytmin laajalla voiman ja hiljaisuuden asteikolla.

Mikolan rakkaimmiksi aiheiksi nousivat kukat ja meri.

Kukkia Mikola maalasi vuosikymmenten, aina ne ovat olleet ajassaan kiinni ja kertoneet ihmisille ymmärrettäviä tarinoita. Niiden väriskaala on vain muuttunut, tummasta apeasta ruskeansinisistä kylmistä varjoista iloiisiin, keveisiin ja kirkkaisiin sävyihin. Hän ei koskaan kyllästynyt maalaamaan kukkia.

Nandorin kukat ovat tänään jo käsite, mutta niin ei aina ole ollut.

Rohkea mies ja hänen kukkamaalauksensa

60-70-lukujen taitteessa taideilmapiiri oli ankaran yksisilmäinen, sosialistinen realismi ja fotorealismi vyöryi suurille näyttelyarenoille, Ateneumiin, Taidehalliin ja muualle maahan myös, oli installaatioita ja performansseja, maalattiin ruiskulla, akryylillä, öljyllä,

käsitetaiteesta puhumattakaan Mutta mitä teki NANDOR MIKOLA? Hän toi näyttelyihin vesivärillä maalattuja KUKKIA!

Aina hän ei päässyt mukaan Helsingin katselmuksiin, mutta oli Pohjanmaalla kaikkien yhteisnäyttelyiden tähti ja kriitikoiden kiittämä. Hän piti rohkeasti omia näyttelyitä edelleen välittämättä valtakunnallisista trendeistä ja pilkasta. Sivistynyt ja korkean taiteellisen

koulutuksen saanut kuvantekijä luotti itseensä ja linjaansa. Taidepiirien tuhahtelu kukkamaalauksille häiritsi Mikolaa vähemmän, kuin ihmisiin juurtunut merkillinen käsitys, että akvarelli olisi jotain vähempiarvoista kuin öljymaalaus. *Hän aloitti määrätietoisen työn akvarellin statuksen kohottamiseksi.* Mikolan taide kesti 70-luvun paineet, joita vielä lisäsi ilmajokelaisten isäntämiesten päänudistelut, mikä “see sellane mies on ku vaan kukkia keräälöö”.

Todellakin – eihän kukkien maalaaminen mitenkään vaikuttanut miehiseltä touhulta, eikä niitä oikein arvostettu taide-eliitinkään keskuudessa.

Rakastetut kukat

Kukka-asetelmilla on kyllä aina ollut oma kiitollinen yleisönsä. Asetelmia ja erityisesti kukka-asetelmia on pidetty toissijaisena "kotien taiteena" - koristuksena niin meillä kuin muuallakin.” Kuitenkin Mikolan tuotannossa eri aikakausien kukat ovat hänen teoksistaan rakastetuimpia ja ehkä tunnetuimpia.

Suomessa oli hetki, jolloin kukkamotiivit ovat historiallisesti liittyneet kansallisen identiteettimme tarkoitukseen. Gallen-Kallela ja Albert Edelfelt ovat kukillaan kertoneet tarinaa suomalaisen luonnon kauneudesta, pyrkimyksenä suomalaisen kansantunnon kohotus. Mikolan kukat kertovat totuuden universumin kauneudesta. “Mitä värejä-mitä muotoja, mitä ihminen tarvitsee muuta ollakseen onnellinen”-huokaisi Mikola kerran.

Kukat ovat palkitseva aihe Mikolalle, joka osaa hullaantua väreistä. Hän rakasti kävellä luonnossa luonnoslehtiö kainalossa, kuunnella luonnon kieltä ja merkitä muistiin tärkeimmät asiat. Mikola on itse kertonut, että akvarelli täytyy tehdä mahdollisimman nopeasti tehdäkseen oikeutta luonnon herkälle väripaletille.

Vähitellen on käynyt niin, että vuosia maalattuaan kukkia ihan mallinsa näköiseksi, Mikola astui kukan sieluun, kukan värin ytimeen, kukan muodon maailmaan liittyvään liikkeeseen.

Enää ei ollut niin tärkeää, että kukan tunnisti kieloksi: värit ja muodot alkoivat kutsua toisiaan ja liike vaati vastaliikettä. Kukan värillä saattoi olla jopa viesti hiljaisuudesta, yhdessäolosta; Onnesta, keltaisista tunteista, koti-ikävästä.

Siis kaikki maailman tunteet ja tapahtumat on kiteytettävissä pariin väriin ja muodon hiljaiseen tai raisuun pelkistykseen, jos herkkävaistoisesti kuulee luonnon puhuvan.

Mikola alkoi maalata myös omia tunneilmastojaan kukkien kautta.

Monet ulkomaanmatkat lisäsivät uusia lajeja Mikolan repertuaariin, joista omenankukilla

on ollut erityinen paikka hänen tuotannossaan. Ne tuovat hänen eteensä kotipihan omenapuut, koti-ikävän ja toisaalta symboloivat kevättä - elämän uutta alkua.

“Ei ulkomaanmatkoja kannata tehdä, jos ei maalaa”

MERI: Mikolan tavassa maalata merta on voimaa ja eloa. Siveltimen vedot ovat käyneet yhä vapautuneemmiksi ja lennokkaammiksi. Akvarellin elävät, laajat pinnat ja töiden koon kasvaminen näyttäytyvät 80-90-lukujen merimaisemissa.

“Meressä on voimaa-minä rakastan merta! Siinä heijastuu avaruus, suuruus ja mahti, ja toisalta se pirstaloituu kimmeltäviksi tähdiksi,välkkyviksi laineiksi”

Usein, kun katselen merta ja horisonttia, ajattelen elämän tarkoitusta ja ikuisuutta.”

Huippuvuorten valo sokaisi Mikolan kokonaan uudelle uralle. Se johti suorastaan vallankumoukseen taiteilijan työskentelyssä; voimakkaat vedot ja paljon vettä. Rakkaaksi tullut Vaasan saaristo, kotimaisema, piirtyy eri valaistuksissa akvarelleiksi, aamun sarastuksessa iltaruskon punerruksessa, jossa kaikki ympäröivä tummuu silueteiksi. Jäljellä on valo ja meri.

MAISEMA: Valo synnyttää värit, poimii esiin maaston muodot ja värien sävyt. Niitä minä kerään - luonnon kompositioita, maiseman rytmejä, pieniä yksityiskohtia, ja tallennan ne mieleeni.

Huippuvuorten kokemukset yhdistyivät pari vuotta aikaisemmin tehtyyn Kiinan matkaan ja *lopullinen ponnahdus abstraktiin ilmaisuun oli sinetöity*. Suuri luonto muuttui abstraktioksi ja oli Mikolalle keskeinen suurten akvarellien aihe lopuksi elämää. Näin hän tuli liittäneeksi abstraktin akvarellin aikamme postmoderniin virtaan itsenäisenä taiteensarkana.

Alkoi uusi aika akvarellille- ei häntä suotta nimitetä Suomen akvarellistien isäksi.

Pekingin matka

Mikolalla oli tilaisuus nähdä Pekingin matkallaan vanhoja mestareita työssään. Hän ihastui heidän harkittuun nopeaan sivellintekniikkaansa ja kalligrafian kauneus puhutteli häntä niin, että Mikolan maalauksiin ilmestyi kalligrafisia elementtejä vahvistamaan sisällön tarinaa.

Kiinalaisista piirustuksista huokuu hartautta ja harmoniaa. Suuret elämykset vapauttivat taiteilijan uudenlaiseen kirkkaaseen maalaukseen. Piirtävän siveltimen voimakas liike kutsuu rinnalleen värien tyyneyttä ja pehmeää massaa.. Värit liukenevat toisiinsa

sattumanvaraisesti, vivahteita luoden, vuoroin ne sekoittuvat päällekkäisinä kerroksina viittellistä kuvatilaa rakentaen. Sipaisuja, pirskahduksia ja valumia, läikkyvää valoa ja varjoa. Mikola oppi Kiinassa, että Taolaisissa maalauksissa tyhjä tila on täynnä elämää ja luonnon yksityiskohdissa toistui kaikki elämä. *Älä unohda tyhjän tilan merkitystä, opetti Mikola Suomeen palattuun.* Niin tuli musta väri takaisin valkoisen pinnan jännitettä purkamaan ja ympyrä sulkeutui.

Akvarellitaiteen grand old man

Pelkistämisen kautta Mikola pyrki tuomaan esiin vain sen, minkä katsoi kokemuksessaan kaikkein olennaisimmaksi. Tämä pyrkimys oli nähtävissä koko hänen loppuelämänsä tuotannossa sekä akvarellitaiteen klassisten aiheiden – asetelmien ja maisemien – kuvauksissa, että abstrakteissa valo- ja väritutkielmissä. Kaikki turha karsiutui pois. Mikola oli akvarellitaiteemme grand old man, joka tuotannollaan kehitti ja uudisti vesivärimaalausta taiteenlajina ja vaikutti syvästi suomalaisen akvarellitaiteen arvostuksen nousuun. Hän oli myös mukana perustamassa Suomeen akvarellitaiteen yhdistystä.

Vaasaan Nandor Mikolan nimeä kantava museo

Mikola tuki monella tapaa akvarellin juurtumista suomalaiseen taideympäristöön. Siksi hän perusti Vaasaan 1995 akvarellitaiteelle omaa nimeään kantavan museon, jota hallinnoi Nandor Mikola säätiö.

“On ihanaa elää ja onnellista olla akvarellisti”

Ja 1979 Nandor Mikola nimitettiin professoriksi. Tämän hän oli hyvin ansainnut taiteilijana opettajana ja vilpittömänä Suomen ystävänä. Taiteilijaeläkkeensä hän ansaitsi myös.

Yleisölle hän tapasi esitellä itsensä: Olen suomalainen mies, jonka äidinkieli on akvarelli. Tätä äidinkieltä hän ehti opettaa mm. Orivedellä lukuisille suomalaisille akvarellisteille 50-60-luvuilla. Tämän päivän akvarellistien on helppo maalata kun Nandor Mikola, yli 60v. kestäneellä taiteilijan urallaan nosti Suomen akvarellitaiteen salonkikelpoiseksi taiteenlajiksi.

Professorin arvon saatuaan Nandor Mikola iloitsi: “On ihanaa elää ja onnellista olla akvarellisti” ja lupasi “Maalaan niin kauan kuin sivellin pysyy kädessä”!

Ja niin hän tekikin. Hän maalasi loppuun asti.

1.nimilehti	69.Romanssi
2.Nandor	70.Allegro
3.vanhemmat	71.omenat
4.Mainos	72.Kosminen ilmiö
5. äiti ja lapsi	73.Fandango
6.Joukon kanssa internoinnissa	74. Harakiri
7. Budapestin vierailu	75. Samurai
8.3 tytärtä	76. Kesän hehku
9.ateljee ja kaappikello	77.Toinen puoli
10.Kivi	78. valkoien lintu
11.Ilmajoen unkarilainen	79.Talvi

- 12.Pohjanmaan joki
 - 13.Talvimaisema
 - 14.Ateljee-interiööri
 15. Iltapäivä Roomassa-54
 16. Roomasta
 - 17.Yhä kukkimassa
 - 18.yksin
 - 19.hellät tunteet
 - 20.silmäniloa
 - 21.täynnä toivoa
 - 22.Sininen huokaus
 - 23.elokuu
 - 24.Joulun odotus
 - 25.Sinisiä ajatuksia
 - 26.Lähellä sinua
 - 27.Lähemmäksi
 - 28.Ioputon tunne
 - 29.hehkuva tunne
 - 30.Hellyydellä
 - 31.Minä itse
 - 32.Anna kaikkien kukkien kukkia
 - 33.Kaipaus
 - 34.Narsisti
 35. Ei mitään kauniimpaa
 36. kevättunnelmia
 37. Kesä on täällä
 - 38.Ystävälleni
 - 39.Äidilleni
 - 40.Valoa kohti
 - 41.Keltainen hetki
 - 42.Älä unohda
 43. Punainen romanssi
 - 44.Kesä kaikille
 45. nandor
80. Nandor opettaa

46. Sateen uhka
47. Syksyilta
48. syksy
49. Sinisyys
50. Kunnianosoitus Turnerille
51. nandor
52. Merellä
53. Värileikkiä
54. Rauhoittava kesä
55. Pian sataa
56. Linnut lähtevät
57. Ulkosaaristo
58. Twilight
59. itähämärä
60. Valon odotus
61. nandor
62. Iltatunnelma
63. Myöhäinen syksy
64. Valopakenee
65. Maaseutua
66. Näkymä st. Mathieulista
67. _ “ _ “ _
68. Keltainen näkymä.